

Felkészülés és felkészítés az új általános iskolai dokumentumok bevezetésére

A tanítóképző főiskolák létrehozása, az új tanterv és vele a differenciált képzés bevezetése a kor követelményeihez igazodva biztosítja a feltételeket a jövő tanítójának neveléséhez. Az új képzési rend alkalmazása több lehetőséget nyújt a tanítói munkára való közvetlen felkészítéshez. A pedagógus továbbképzés is lépést tart a korszerűsítési követelményekkel, s a legújabb tartalmi és metodikai kérdésekkel foglalkozik.

Miniszteri rendelkezés is intézkedik, hogy napjaink és az elkövetkezendő évek legfontosabb feladata az új általános iskolai dokumentumokra való felkészítés. Ebbe a munkába főiskolánk is bekapcsolódott. Mind a nappali és levelező tagozatos képzésben, mind a működő tanítók továbbképzésében érvényesítjük az új ált. iskolai tanterv bevezetését célzó felkészítést.

A nyíregyházi előkészítő tanácskozás és a főiskolai tanszékvezetői értekezlet közvetlenül is ráirányította figyelmünket a legsürgősebb tennivalókra, feladatokra. Ezen céltudatos és fontos lépéseinket, tanácskozásunk anyagát tárjuk fel a tanítók és tanítójelöltek számára szélesebb körben.

I.

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI DOKUMENTUMOK BEVEZETÉSE

A pedagógusok érdeklődésének előterébe kerültek az új dokumentumok, melyek 1978-ban kerülnek bevezetésre.

Ez az érdeklődés természetes, hiszen a működő pedagógusaink többségét nagyon is érdekli milyen teendők várnak rájuk, milyen változások várhatóak az előző tantervhez képest, mikor és hol kaphatnak ilyen irányú útmutatást.

De nagy érdeklődéssel várták és várják az új dokumentumokat a jövő tanítóit felkészítő tantárgypedagógusaink is, akiknek már a következő évben olyan tanítókat kell szárnyra bocsájtaniok, akik ismerik az új dokumentumok anyagát, értik azok új szellemét. A mielőbbi tájékozódás céljából vett részt főiskolánk képviselője is a Nyíregyházán, az OPI által szervezett egyhetes tanfolyamon.

E néhány sorban szeretnénk számot adni arról, a) melyek azok a számunkra is fontos területek, melyekben változás áll be, b) milyen teendők várnak főiskolánk oktatóira, de különösen a tantárgypedagógusokra az elkövetkezendő időben.

Rá akarjuk irányítani a figyelmet az új dokumentumok legjellemzőbb vonásaira és kiemelni az eltérő új vonásokat.

A tanterv főbb új vonásai között elsősorban a dokumentum *nevelésközpontúságát* kell kiemelnünk. Az eddigi dokumentumaink rendszerében ez új szakaszt jelent. A nevelés elsődlegességét a tanterv célrendszerének egysége is biztosítja. E célrendszer a tantervi célok, feladatok és a követelmények összefüggő egysége. A tanterv a szocialista ember személyiségének a megalapozását, a harmonikus személyiség fejlesztését tűzte ki célul. A feladatok és követelmények kidolgozásában is az egész

személyiségre kiterjedően a fenti cél megvalósítása irányában fogalmaz a tanterv. A feladatrendszerben tágabb teret kap a politikai, esztétikai, egészségi nevelés.

Abból az alapelvből kiindulva, hogy nem lehet mindent az iskolában megtanítani, a tanterv az alapvető ismeretek elsajátítása mellett a gondolkodás fejlesztését, az önművelés készségének kialakítását a jövőre való felkészítést tekinti fontos feladatnak. A nevelés fő feladatai egységesek abban, hogy azok tartalma a tanulói tevékenység kibontakoztatásával tartós személyiség jegyeket készítenek elő.

A követelmények a tartalmi és teljesítményszintekkel együtt neveltségi szinteket is tartalmaznak.

Új vonás a tantervben a tanulói terhek csökkentése érdekében a *rugalmasság*. Ennek egyik legfőbb megnyilvánulása a továbbhaladáshoz feltétlenül szükséges törzsanyag, és a szabad választást biztosító kiegészítő anyag szétválasztása.

E tantervi „minimumok” kijelölése arra is módot ad, hogy a tanítás-tanulás folyamatában elősegítse a pedagógusok önállóságát, de magában rejti az igénytelenség és a maximalizmus veszélyeit is. Éppen ezért igen fontos feladata minden pedagógusjelöltnek, hogy az új tanterv cél- és feladatrendszerét világosan lássa, jól elsajátítsa. Új vonása a tantervnek az is, hogy eddigi „tantervi utasítások” helyett a tanterv „*módszertani alapelveket*”, útmutatást ad.

A tanterv tartalmazza a taneszközöket is, ezzel is bizonyítva, hogy a tanterv a tankönyvekkel és egyéb segédeszközökkel együtt alkotnak egységes koncepciót.

Amint ez köztudott 1978-ban az általános iskolában 3 új dokumentum bevezetésére kerül sor.

1. Alapelvek az ált. isk. nevelőmunkájához
2. A tanórán kívüli és iskolán kívüli nevelés terve
3. Az ált. iskola alsó tagozati tantervei

Az új tantervből a következő tantárgyak kerülnek fokozatosan bevezetésre az alsó tagozatban. Itt is csak a leglényegesebb sajátosságokat, új vonásokat emelnénk ki.

Magyar nyelv és irodalom: az 1978-ban az első osztályban majd pedig folyamatosan belépő tantárgy sok új elemet tartalmaz. Ezt már a névváltozás is jelzi, amely jobban kifejezi azokat az elgondolásokat, melyeket a tantárgy tanításával a tanterv célul tűz ki. Jobban elősegíti az integráció megvalósítását a tantárgyon belül a beszélt és az írott nyelv között, de más tárgyakkal is koncentrálni (rajz, ének, testnevelés stb.). Ez azonban módszerekben is integrációt kíván. Főleg azokat a módszereket kívánatos előtérbe helyezni, amelyek a kollektív alkotást viszik előbbre. Az anyanyelv tagolása nehezíti az integrálást, ezért a tanterv egységes tárgynak tekinti.

A magyar nyelv és irodalom tanítása alapvető fontosságú a személyiség kialakításában.

A nyelvhasználat, a *beszéd* előtérbe kerül. Az olvasás, írás eszköz a nyelvhasználat gazdagítására. A beszédkézség tudatosabb fejlesztése érdekében a beszédművelés és beszédfejlesztés a tantervi feladatokban és követelményekben külön hangsúlyt kap.

Az *olvasás* tanításában is érvényesül a pedagógus szabadsága. Az ajánlott hangoztató–elemző–összetevő módszer mellett más pl. a globális jellegű olvasás tanítási módszer is beépíthető. A kis és nagybetűket együtt tanítjuk, s fokozatos fejlesztéssel a szótagolás nélküli olvasást helyezzük előtérbe. Az olvasás anyaga gazdagodott, lineárisan épülnek egymásra az olvasmányok, a témakörök. Új a 3. osztályban a történelmi témákat felölelő olvasmányok belépése. Céljuk nem a történelmi fogalmak kialakítása, hanem a múlt hagyományainak megismerése.

A tanulók első találkozása a szöveggel *néma* olvasással történik. Nemcsak az a cél, hogy a gyermek megtanuljon olvasni, de az is, hogy szeresse meg az olvasást.

Az olvasmányok feldolgozásakor a szövegelemzésekben tudja kiemelni az értékeket, a lényegeset. Ezért a nyelvi elemzés területén jelentősen előre kell lépni.

Az *írás* funkciója, követelménye is változott. Cél, hogy tanulóink minél előbb érezzék az írás funkcióját, minél előbb írassák le gondolataikat.

Az írás felhasználását tanítsuk. Ezért már az első osztályban követelmény az eddigiektől eltérően néhány betűből álló szavak emlékezetből való leírása, rövid mondatok írása tollbamondásra.

A *nyelvtan* tanításában is új elemek találhatóak. A második osztályban a mondatból kiindulva a hangokig jut el. A harmadik osztálytól lineárisan adja a tanterv a szófajok elsajátításának rendjét a főnévvel indítva.

Az *ige* a negyedik osztály anyaga. A tanterv nem tér vissza az egyes szófajokra mint azelőtt.

A *fogalmazás* tanításánál az önálló alkotások, az egyéni fogalmazás van előtérben.

Az 1978-tól évenként egy-egy osztályban belépő *környezetismeret* célkitűzéseivel és feladataival összhangban van az általános célkitűzésekkel és jelentősen hozzá fog járulni a tanulók reális világgépének kialakításához, tájékozódásához a természet és a társadalmi környezet jelenségeiben, a dialektikus materialista szemlélet megalapozásához.

A tantárgy keretén belül a társadalomtudományok és a természettudományok oktatásának aránya az első három évben 50–50%-os, majd pedig a természettudományok irányába tolódik el. Mindkét tudományág alapozását az integrált szemlélet jellemzi és azokat komplex módon vizsgáljuk. A tantárgy cselekedtető jellegét az önálló feladatmegoldásokat kell előtérbe helyezni. Gondot kell fordítani a kis csoportokban végzett kollektív munkaformák alkalmazására. Mindezek csak művelt, dialektikus materialista világnézetű nevelőkkel valósíthatók meg maradéktalanul.

A *matematika* oktatásának az új tanterv szellemében való tanítására már hosszabb ideje folyik a nevelők átképzése, a hallgatók képzése. Az idei tanévben az iskolák 50%-ában került bevezetésre az új matematika tanterv, jövőre mintegy 86%-ában és 1978-ban a még kimaradt általános iskolákban is bevezetésre kerül.

Az *énekezen* új tanterv szerinti oktatása 1978-ban az első, 1979-ben a második és ötödik, 1980-ban a harmadik és hatodik stb. osztályban kerül bevezetésre. Nem tartalmaz teljesen új koncepciókat tanításának egyik fontos célja az esztétika alapjainak megalapozása a zene sajátos eszközeivel, segíteni a fogékonyság kialakítását a vokális és hangszeres zene befogadására. Új vonások még a tananyagban az improvizáció által a zenei képzelet fejlesztése, az első osztálytól kezdve a zenei írás-olvasási készség fejlesztése. A zenehallgatás jelentős szerepet kap a célok és feladatokban a gondolkodás, fantázia, észlelés, stb. fejlesztésében. Új eszközök segítik majd a megnövekedett feladatok és célkitűzések elérését. Az anyag 2/3-a törzsanyag.

A *rajz és műalkotás* az énekezenhez hasonlóan kerül bevezetésre. A tárgy a nevelésközpontú tanterv célkitűzéseinek megvalósítását kívánja szolgálni. Anyagában és módszereiben nagy lehetőségek rejlenek a világnézeti, az érzelmi nevelésre, a művelt, modern ember kialakítására.

Szoros kapcsolat kialakítására törekszik az egységesebb esztétikai nevelés érdekében a magyar nyelvvel, környezetismerettel, énekezenével, technikával. Az első osztályban is bevezetésre kerül heti egy órában. Az évi órakeret felosztása: törzsanyag 75% kiegészítő anyag 25%.

A *testnevelés* 1978-ban az 1–4. osztályban, 1979-ben a 2–5. osztályban, 1980-ban 3–6. osztályban, stb. lép be. Az új tanterv 3 órára tervezi. A gyakorlatcsoportok száma is növekszik. A gimnasztika nem változik lényegesen.

Fontos célkitűzések: a cselekvőképesség fejlesztése, a játékkultúra szintjének emelése. A követelmények sok nevelési célt tartalmaznak. A törzsanyag elvégzésére 64 óra, a kiegészítő anyagra 32 óra áll rendelkezésre.

A *technika* 1978-tól folyamatosan lép be osztályonként. 1–8. osztályig összefüggő tantárgy. Oktatásának célja nemcsak az anyag átalakíthatóságának, hanem alkalmazhatóságának megismerése, annak megértése a tanulókkal, hogy az egész élet alapja a munka. Új tantárgy az *osztályfőnöki óra*. Bevezetése egyszerre történik a 3–4. osztályokban 1978-ban. A tanulók személyiségének kialakításához jelentősen hozzá járulhat. Négy integrált téma köré csoportosítja a feldolgozásra váró anyagot, mely között és választásra javasolt témákat tartalmaz. Ezen belül helyt kapnak aktuális témák is.

Új tantárgyként kerül bevezetésre előreláthatóan 1981-ben a negyedik osztályban az orosz nyelv tanítása. A heti 2 órával bővült általános iskolai orosz nyelvoktatásnak nem célja az anyag bővítése, hanem annak jobb elmélyítése. A 4. osztályos orosz nyelvoktatás célja az orosz nyelv megszerettetése, játékos elemek felhasználásával. A 150 produktív és 50 receptív szókinccs lehetővé teszi a gyermek érdeklődési köréhez közelebb álló szövegek kiválasztását (versikék, dalok, játékok stb.).

Az anyag elméleti nyelvtani ismereteket nem tartalmaz. Az olvasás írás alap-elemeinek megismerése a követelmény.

II.

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI DOKUMENTUMOKRA VALÓ FELKÉSZÍTÉS A FŐISKOLÁN

– A hallgatók korszerű felkészítését szolgálja a főiskolán 1976. szeptember 1-én bevezetett módosított tanterv és nevelési program. Alapelveiben és óraterveiben érvényesül a jövő tanítójának differenciált felkészítési rendszere.

– Az általános iskolai tantervre való felkészítést biztosítják az alapozó (szaktárgyak) tárgyak, a szakkollégiumi speciális (elmélyültebb) képzés és a tantárgypedagógiák. A nevelési program megvalósulásának nagyobb hányadát a marxizmus–leninizmus és a pedagógiai-pszichológiai tárgyak adják.

– A szakkollégiumi rendszer bevezetése új helyzetet teremtett, mert az alapozó (szaktárgyak) tárgyaival és gyakorlataival elmélyültebb felkészítést ad, szemléletes anyagot nyújt a tantárgypedagógiák korszerű oktatásához, tanulásához. Ezért számolunk azzal, hogy a hallgatók nem szakkollégiumi tantárgyaik esetében csak a tantárgypedagógiai tanulmányaik és a kiképzés során készülnek fel egy-egy tárgy általános iskolai oktatására.

– A nappali tagozatos hallgatók közvetlen felkészítését szolgálja az új gyakorlati kiképzési rendszer, amely folyamatos hospitálást és tanítási gyakorlatot jelent számukra.

– A működő pedagógusok felkészítése az új tantervre matematikából 3 éve folyik, amely a több mint 10 éve működő Tanítók Nyári Akadémiájában és 1971-től az egyéves módszertani tanfolyamokban gyökerezik. Ez a munka a területünkhöz csatlakozó Bács-Kiskun és Csongrád megyék továbbképzési intézeteivel szorosan együttműködve történik.

A jelenlegi helyzetet és feladatainkat a következőkben rögzíthetjük:

1. *Magyar nyelv és irodalom*: a hallgatók felkészítése a beszédművelés, nyelvtan, nyelvművelés és az irodalom terén folyik. Az anyanyelvi tantárgypedagógia oktatói a

II. félévben figyelembe veszik az új tantervre való felkészítés követelményeit. A gyakorlóiskolában a hagyományos nyelvtanítás mellett, országos szintű komplex nyelvtanítási kísérlet folyik, amelybe a hallgatók is bekapcsolódnak.

2. *Matematika*: A felkészülés mind a főiskolán, mind a gyakorlóiskolában több éve előírás szerint folyik. A tantárgypedagógiai felkészítés is a legkorszerűbb eljárásokkal történik. A működő pedagógusok átképzése is ütemterv szerint halad.

3. *Környezetismeret*: A tantárgy megalapozása a természetismereti tantárgy bevezetésével a II. félévben kezdődik (a II. félévben fizika, kémia, a III. félévben biológia, földrajz). A tantárgypedagógiát párhuzamosan a régi és a fokozatosan belépő új általános iskolai tanterv szerint a IV. félévben végzik. A gyakorlóiskola 1–4. osztályában természetismereti kísérlet is folyik.

4. *Ének-zene*: Az általános iskolai tantervben bekövetkezett minimális változás inkább csak átrendezése az anyagnak, nem jelent változást a tantárgypedagógia oktatásában. Az eddig is jól bevált Kodály-módszer elsajátításával készülnek fel a hallgatók a tantárgy tanítására.

5. *Rajz*: Legfontosabb teendők az új tanterv tanulmányozása alapján az új koncepciók összevetése a régi tantervvel, annak tantárgypedagógiai megfogalmazása, ismertetése. Feladat a gyakorlóiskolában folyó rajztanítás szinkronjának biztosítása, különös tekintettel az 1. osztályban folyó rajzi kísérletre.

6. *Technika*: A tantárgypedagógiai felkészítés a 4. félévben történik és 1978-ban a fokozatosan folyó új általános iskolai tanterv anyaga szerint folyik.

7. *Testnevelés*: Az új általános iskolai tanterv a gyakorlóiskolában 1976 őszén az 1–4. osztályokban bevezetésre került. Ez a tény alkalmas a gyakorlati képzés új koncepciójának kialakítására. A tantárgypedagógia oktatása az új tanterv anyagának figyelembevételével történik.

8. *Orosz nyelv és nemzetiségi tagozat*: A hallgatók felkészítése szaktárgyukban külföldi nyelvi gyakorlatokkal kiegészítve korszerűen folyik. Tantárgypedagógiai felkészítésük biztosított. Gyakorlati kiképzésük a gyakorlóiskola 5. osztályában, illetve a város és járás területén – a nemzetiségi tagozatokon – történik.

Legfontosabb tennivalóinkat az Irányelvek-ben foglaltak és sajátos feladataink szabják meg, amelyek részben a szaktárgyakban, de főként a tantárgypedagógiák tanítása során oldhatók meg. A hallgatók esetében feladatunk, hogy

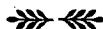
1. a korszerűsítés nem lehet akció, folyamatos javító tevékenységre van szükség;
2. alapvető fontosságú a tanítási órák intenzív és gazdaságos kihasználásának fokozása;
3. a tanulók rendelkezésére álló munkaeszközeit (munkafüzetek, feladatlapok stb.) a lehetőségekhez mérten tanítási órán a tanulók önálló munkáltatására kell felhasználni;
4. a házi feladatok kijelölésében érvényesíteni kell a differenciálás elvét minden osztályban;
5. az értékelés (szóbeli, szöveges) véleményezés, a kollektív ellenőrzési módokig, a munkaformákon át a személyes nevelői ellenőrzésig megtervezendő;
6. ki kell küszöbölni az osztályzatközpontú szemléletet, s előtérbe kell állítanunk az értékelés hatékonyabb, differenciált módszereit. Fokozatosan, folyamatosan ki kell alakítani a tanulóknak az önellenőrzést, és értékelést.

Az oktatók viszonylatában feladat, hogy

1. az alapozó (szaktárgyakat) tantárgyakat és tantárgypedagógiákat oktatók ismerjék meg tüzetesen az új általános iskolai dokumentumokat, a hallgatók felkészítésében működjenek együtt, segítsék egymás munkáját;

2. a működő pedagógusok új tantervre való felkészítése ugyan nem közvetlenül a főiskola feladata, de a két érintett megye felkérése és saját kapacitásunk szerint részt vállalunk e fontos munkából.

A főiskola oktatói kara, a gyakorlóiskola nevelői vállalják, hogy az új általános iskolai dokumentumok zökkenőmentes bevezetésére felkészülnek, a hallgatókat is azok szellemében képzik, hogy már 1978-ban olyan ifjú pedagógusok kerüljenek az iskolákba, akik azonnal képesek az új tanterv feladatainak megfelelni.

DR. ZUKOVITS IMRE
Pécs, Tanárképző Főiskola

A tanítási órák megfigyelésének és elemzésének didaktikai, metodikai összefüggései

Az eredményes iskolai oktató-nevelő munka fontos feltételei közé tartozik, hogy az oktatási folyamat megfigyelésében és elemzésében minden pedagógus megfelelő gyakorlatra tegyen szert.

Az óraelemzési tevékenység egyaránt nélkülözhetetlen a pedagógusképzésben, az igazgatói, a tanulmányi felügyelői, a szakfelügyelői munkában, az önképzésben, a szakmai továbbképzésben, a tapasztalatcseréken, bemutató tanításokon, valamint a pedagógiai kutató munkában.

A gondos és alapos megfigyelésekre épülő óraelemzés világossá teszi a tanítási óra nevelési célját, didaktikai feladatait, a tartalmat, a szervezeti felépítést, az alkalmazott módszereket stb. Az egyik legjobb eszköz az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának érzékeltetésében és tudatosításában.

Az oktatási folyamat elemzése tesz képessé arra, hogy felismerjük saját tevékenységünkben és mások munkájában is azt, ami jó és előremutató, amit tovább kell fejleszteni, vagy amit változtatni, módosítani szükséges. Az óra pozitív és negatív oldalainak kiemelése jelentős segítséget ad ahhoz, hogy a pedagógus iskolai munkáját megalapozottabban, hibáinak felszámolásával és eredményeinek megszilárdításával végezhesse.

Ha az egyes tanítási órákat nem elemezzük elég alaposan, akkor sok olyan értékes tapasztalat marad feltáratlan, amelynek felhasználásával az oktató-nevelő munka színvonalát nagy mértékben lehetne emelni. Ha az oktatók nem tudják a tanítási-tanulási folyamatot kellőképpen megfigyelni, elemezni, értékelni és ezáltal a hasznos tapasztalatokat közkinccsé tenni, akkor a pedagógusok a meglévőből élnek, állandóan a kitaposott utakon járnak, és ha munkájuk nem is mondható rossznak, de nem is fejlődnek a szükséges mértékben.

Különösen súlyos következményekkel járhat, ha a fiatal oktatók nem kapják meg így az idősebbektől, a nagyobb tapasztalatokkal rendelkezőktől a szükséges segítséget. Súlyos problémák forrásává válhat az is, ha a kezdő nevelők mechanikusan veszik át és szinte „receptként” használják fel az évtizedes gyakorlatú nevelőtársaik munkamódszereit, vagy ha az önállóságra hivatkozva a saját kárukon, tehát a tanulók rovására szerzik meg a szükséges tapasztalatokat.